

**Reunión sobre EPIGRAFÍA
HISPÁNICA DE ÉPOCA
ROMANO-REPUBLICANA**

Zaragoza, 1-3 de Diciembre de
1983, Institución Fernando el
Católico, Saragossa 1986,
238 pp.

Encara que el volum de les Actes de la Reunión sobre epigrafia Hispánica de época Romano-Republicana hagi estat publicat tres anys després de la seva realització, val a dir que ha valgut la pena esperar l'edició donat el seu alt nivell de qualitat.

Comprèn setze escrits entre ponències i comunicacions, a més de la presentació feta pel mateix director del col·loqui, Guillermo Fatás Cabeza, que corrobora la seva satisfacció tant pel funcionament com pels resultats obtinguts.

El criteri i el mètode científic es mantenen a un nivell elevat al llarg de tot el volum. No es limiten exclusivament a un estudi minuciós de la matèria primera, dels documents epigràfics en qüestió, sinó que empren aquest estudi previ com a pilar base per a una anàlisi posterior que interrelacionarà diverses disciplines científiques. Així s'eixampla el marc d'estudi.

A partir del material epigràfic examinat exhaustivament i acurada s'estudia, des de punts de vista diferents, la complexa realitat de la península ibèrica durant la república romana. Es dona una visió de conjunt de l'estat específic en què es troba el tema.

Queda constància dels problemes en què es troba continuament l'es-

tudiós a l'hora de voler concretar els resultats del seu treball, sobretot per manca de material a examinar, principalment quan es parla de llengües pre-romanes de la península ibèrica. Tot i així, els articles aportats aclareixen qüestions importants, introduint-hi alhora abundant documentació bibliogràfica.

Podem dividir el volum en dues parts bàsicament diferenciades pel tractament del tema. Uns treballs posen l'accent en l'estudi lingüístic i els altres en aspectes de caire històric. En ambdós casos es parteix de l'examen dels documents epigràfics per tal d'assolir una base prou sòlida com a fonament científic de qual-sevol teoria o hipòtesi que es vulgui demostrar.

Tres ponències formen la primera part: J. Padró («La epigrafia egípcia de la Península Ibérica como fuente de la Historia Antigua de España»); J. Siles («Sobre la epigrafia ibérica») i la de J. de Hoz («La epigrafia celtibérica»). Tracten documents epigràfics amb inscripcions esgrafiades amb alfabetos distints del llatí, respectivament en egipci i en ibèric. Remarquen la importància d'aquest material per a la història de la Hispània antiga.

Les dues últimes ponències estenen més la seva exposició per tal d'estudiar més a fons i mostrar la problemàtica que comporta l'estudi de les llengües indígenes de la península, analitzant la llengua ibèrica i la celtibèrica. Introdueixen, analitzen i estudien el tipus de treball que s'ha dut a terme fins ara deixant ben aclarida la situació en que es troba, avui en dia, l'estudi

dels alfabet i de les llengües pre-romanes de la península, testimonies en epígrafs d'època romano-republicana. D'una banda són una introducció molt acurada sobre el món ibèric i celtibèric, i alhora exposen aspectes més complexos construint hipòtesis i concretant petits detalls, mostra clara del constant i agosarat treball.

En el segon bloc del volum s'inclouen les ponències i comunicacions que dediquen el seu estudi a aclarir aspectes relacionats amb afers de la vida quotidiana dels pobles indígenes en contacte permanent amb la civilització romana. Els epígrafs analitzats en aquesta segona part estan escrits en alfabet llatí i denoten clarament la influència i l'estreta relació en què es trobaven les dues comunitats, els envaits i els invasors.

Aquest bloc es distribueix al seu torn en tres subgrups, segons la procedència i la finalitat dels documents i dels estudis.

Al primer apartat es tracten els documents recollits a Itàlia però que aporten informació sobre l'estat de la península amb vinculació estreta amb l'exèrcit romà. La ponència de J. Arce Martínez («Hispania en la epigrafia Republicana de Italia») exposa els documents més rellevants d'Itàlia que es refereixen a la península ibèrica, posant especial atenció en el bronze de *Asculum*, aspecte que queda arrodonit amb les dues comunicacions de J.M. Roldán («El bronce de Ascoli en su contexto histórico») i la de R. Lázaro Pérez («La ecuación Salluitanus/Salluiensis»).

El segon apartat es dedica a analitzar documents de procedència i de contingut hispànics. Les aportacions en aquesta part treballen el tema de la vida quotidiana i l'ambient que es respirava en aquells moments als principals nuclis de concentració ciutadana, allà on es recopila la documentació més important i nombrosa d'aquesta època.

C. Castillo («De epigrafia republicana hispano-romana») enceta el tema de l'organització administrativa i la vida a les ciutats, donant una visió unitària i exposant la documentació epigràfica més rellevant, quedant treballades les seves omisions d'alguns epígrafs per les comunicacions nombroses aportades en aquest apartat: X. Aquilue; R. Mar; J.M. Nolla; J. Ruiz de Arbulo i E. Samartí. («Una lápida dedicada a M. Iunius Silanus, aparecida en el foro de Ampurias»); M. Mayer i I. Rodà («La epigrafia republicana en Cataluña. Su reflejo en la red viaria»); G. Chic García («Q. Sertorius, procónsul»); P. Fuenteseca («Las novedades jurídicas del bronce de Contrebia»); S. Ramallo Asensio («Inscripciones sobre pavimentos de época republicana en la Hispania romana»); J.R. García del Toro («El tablero de altar epigráfico de la Sierra de Portman (del Museo Arqueológico Municipal de Cartagena)»).

Amb aquestes aportacions queda ben desglossat el reflex de la vida civil per mitjà de l'epigrafia. Es valoren els diversos aspectes que volten una estructura social complexa als nuclis més importants de la península.

El tercer apartat treballa docu-

ments epigràfics que serveix per entendre o aclarir un aspecte de la història que relaciona al mateix nivell tots els ambients de les províncies romano-republicanes. S'analitza, per mitjà del bronze de Lascuta, el fenomen jurídic d'aplicació de les lleis romanes als pobles envaïts, l'estatus social dels pobles indígenes al Mediterrani, els intercanvis i la relació d'aquest amb el món romà.

La ponència de García Moreno («Sobre el decreto de Paulo Emilio y la "Turris Lascutana" (CIL, 12, 614)») i les tres comunicacions d'aquesta part; F. Marco Simon («La *manumissio* oficial de Emilio Paulo en el marco de la política internacional romana del siglo II a.C.»); A.M. Canto («Un nuevo documento de Paulo Emilio en la Hispania ulterior (CIL, II, 546 = CIL, II, 1119)»); F. Martín («La fórmula *Populus Senatusque Romanus* en el bronze de Lascuta»); aquests donen nova informació sobre dret internacional el segle II a.C.

En el volum s'aconsegueix l'objectiu fixat, es dóna una visió de conjunt de la situació de la Hispània romano-republicana a través de la informació que es desprèn de l'estudi analític del material epigràfic existent.

És útil tant per a l'estudiós de la matèria com per al no iniciat. D'una banda, pel nivell científic dels treballs i per la quantitat de documentació bibliogràfica complementària, i de l'altra, per la part introductòria i explicativa dels diferents camps treballats.

Marta Darder

JEAN FLÉCHON, *Actualité de l'Antiquité*, Presses universitaires de Nancy, 1986, 84 pp.

El autor nos explica en un largo prefacio que el propósito de su ensayo es reflexionar y meditar atentamente sobre los maestros de la antigüedad, como única salida posible para comprender e integrar el mundo que nos rodea. Y es que la aceleración del ritmo de vida en las sociedades industriales, el progreso científico y técnico, el acceso al confort, la liberación de las costumbres contribuyen, según J. Fléchon, a rechazar a la antigüedad «dans la nuit des civilisations dépassées», y los lazos que nos unen a estos tiempos pasados parecen hallarse en singular distensión, hasta el punto de dejarnos creer en una aplastante superioridad de nuestro siglo sobre todos los otros. Una reflexión objetiva nos revela, en cambio, la vanidad de tal seguridad, porque el hombre ha sido —y sigue siendo— siempre grande, débil y frágil.

La *Actualité de l'Antiquité* ha obtenido el premio de la Académie des Sciences, Arts et Belles-Lettres de Dijon. La actividad de su autor, variada y rica, se ha desarrollado en originales circunstancias: origen campesino, prisionero de guerra, estudios en la cautividad, a su regreso *agregé* y doctor en *Sciences*, el profesor Fléchon, además de ejercer en la enseñanza secundaria y en la Universidad de Nancy I, se ha ilustrado recientemente gracias a la